

УДК 37,6:378(004)

Микола Близнюк

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Кінець ХХ і початок ХХІ століття ознаменувалися стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, що дозволило говорити про поступовий перехід від індустріальної економіки до інформаційного суспільства.

Розробка концептуальних засад функціонування в Україні інституцій інноваційного розвитку, формування громадянського суспільства неможливо без розбудови інформаційного. Їх розробка стикається із багатьма труднощами світоглядного рівня, оскільки вони обумовлені процесами трансформації суспільства, зміною парадигми завдань щодо національної безпеки, зокрема [3; 5; 6].

Виховання добре освічених громадян, свідомих своїх прав і обов'язків є однією з головних складових успіху й стабільності сучасного відкритого демократичного суспільства. З метою надання базових знань щодо громадянства в багатьох європейських країнах була введена громадянська освіта.

Потреба в громадянській освіті стає все нагальнішою і в той же час громадянська освіта стає все складнішою для реалізації у контексті кризи суспільних інститутів, політичної практики й цінностей. Навіть у країнах, котрі мають давні демократичні традиції, аналітики відзначають критичну ситуацію політичних інститутів і практики. Хоча поняття громадянства включає в себе участь у громадських дебатах, прийняття рішень та їх виконання, проте більшість громадян відчуває свою усуненість від прийняття суспільних рішень.

Мета дослідження – проаналізувати роль інформаційних технологій у розвитку громадянської освіти в Україні на основі інтеграційно-інноваційних процесів.

У наукових працях зарубіжних і вітчизняних вчених розроблені різні аспекти піднятої у статті проблеми, що мають науково-пізнавальне й прикладне значення. Зокрема, питання щодо ролі суспільних зв'язків як регулятора життєдіяльності людей та комунікацій з громадськістю, практичної взаємодії різноманітних соціальних структур та інституцій аналізуються в працях відомих спеціалістів Р. Мертона, Т. Парсонса, Е. Росса, А. Тоффлера. Цікаві роботи підготували П. Друкер, Р. Нельсон та М. Портер.

Список використаних джерел та літератури [1–9] включає наукові роботи І. Бачило, О. Бяхова, О. Вар'янюк, І. Дичківської, В. Кременя, С. Сисоєвої, О. Сосніна, В. Цимбалюка.

Життя в демократичному суспільстві передбачає вільне висловлювання своїх думок і відповідальність за підтримку дискусій про

проблеми суспільного життя, що сприяє пошуку найефективніших шляхів їх розв'язання. Тому громадянська освіта повинна сприяти побудові такого демократичного устрою.

Передусім громадянську освіту потрібно здійснювати, враховуючи особливості сучасного інформаційного простору. Систему громадянської освіти важливо супроводжувати в школі й інформаційним вихованням. Треба навчати послуговуватися нескінченними інформаційними потоками, що здатні дезорієнтувати людину [2].

У зарубіжній літературі термін «громадянська освіта» означає підготовку молодих людей до життя в суспільстві як незалежних особистостей і як членів суспільства. Необхідність і цінність громадянської освіти майже завжди починають усвідомлювати в складні для суспільства часи, у періоди труднощів – як то боротьбу із дискримінацією; урбанізацію, котра є свідченням зростання соціальної та територіальної нерівності; прогрес у науці, що збільшує владу людини як над природою, так і над собою; розв'язання проблеми відповідального управління природними ресурсами, котра вимагає переосмислення багатьох принципів економічного розвитку тощо.

Як визначення, так і методологія громадянської освіти оточені політичними й ідеологічними проблемами. Відкинувши суперечки щодо цих питань, можна прийняти за «спільний знаменник» гіпотезу Франсуа Одіг'єра про те, що центральною орієнтацією, метою громадянської освіти є вимір законності, що ґрунтується на правах людини [2; 5].

Щоб громадянська освіта не втратила актуальності на фоні змін у суспільстві, освітянам слід дотримуватися основних принципів – громадянську освіту слід визначати як пов'язану з дисциплінами, базованими на системі знань про людину і суспільство, особливу роль відіграють освітньо-виховні заклади (формальної і неформальної освіти):

- дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні навчальні заклади (загальноосвітні навчальні заклади I–III ступеня, гімназії, колежіуми, ліцеї, спеціалізовані школи), професійно-технічні навчальні заклади;
- вищі навчальні заклади I–IV рівнів акредитації (коледжі, технікуми, училища, інститути, університети, заклади післядипломної освіти та інші вищі навчальні заклади), позашкільні навчальні заклади (центри, будинки, станції, установи, клуби, бібліотеки);
- заклади та установи культури, громадські (неурядові) організації тощо, що спрямовують свою діяльність на здійснення різноманітних акцій і форм роботи.

Всі суспільства, як сукупності людей, організованих територією розселення, та мовою, без якої немає зв'язків і порозуміння, навіть сімейного споріднення, з появою комп'ютерів і кібернетики суттєво розширили діапазон поширення трансляції інформації, якою володіли. Класичні засоби комунікації, як то: радіо, телебачення, телефон, – у XX столітті з появою комп'ютерної техніки доповнилися новітнім обладнанням телетрансляційних транскордонних комп'ютерних систем

зв'язку, які оповили світ, стали рушійною силою в становленні засад інформаційного і громадянського суспільства. Вони знизили вартість інформації і знищили багато бар'єрів при її передачі й отриманні в інформаційно-комунікаційному просторі.

Розвиток засобів і систем зв'язку, інформаційно-комп'ютерних технологій взагалі, в свою чергу, обумовлює появу в суспільстві зворотного зв'язку громадян із владою, надає їм можливість ведення повноцінного діалогу – створює умови формування довгоочікуваних засад високотехнологічних комунікацій для становлення і розвитку громадянського суспільства, про яке мріяли філософи-гуманісти всіх епох [5; 7].

У розвиток технологій і побудову взаємовідносин, притаманних «інформаційному суспільству», вкладаються величезні кошти, значні сили й засоби, створюються спеціальні центри, комісії, державні органи управління тощо. В основі зусиль лежить усвідомлення того, що формування й розвиток інформаційної інфраструктури, знаходження адекватних відповідей на виклики глобального інформаційного середовища стають запорукою сталого розвитку країн, суспільств через виникнення структур громадянського суспільства управління країнами взагалі [6].

Запорукою повноцінного входження країн в ланцюги світової економіки і головною вимогою до них є доступність потрібної інформації в будь-якому місці світу й у будь-який час для потреб глобального розвитку. Вирішується це за допомогою розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, систем транснаціонального зв'язку і, як наслідок, приведенням законодавства країн до єдиного стандарту взаємовідносин в інформаційно-комунікаційному середовищі – між «ядром» і «периферією» світу. Немає потреби доводити, що процес цей складний і що наслідки розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій не є винятково позитивними. Поряд з можливостями, що відкриваються, перехід до глобального «інформаційно-комунікаційного суспільства» пов'язаний з появою низки виключно нових і загостренням старих загроз і викликів у всіх сферах людської діяльності, включаючи світову політику [5; 7].

Безумовно, сучасні інформаційно-комп'ютерні технології та їх взаємодія із суспільством повинні еволюційно дозріти, а це довготривалий процес, на який впливають чисельні зовнішні і внутрішні впливи щодо побудови глобального громадянського суспільства взагалі. Тож цей процес слід поки що розглядати, головним чином, не інакше як здатність громадян країни адекватно реагувати на виклики часу.

Розвиток технологічних можливостей інформаційно-комп'ютерних технологій тут відіграє значну роль, оскільки участь громадян у процесах розбудови держави, в координатах поки що єдиної вимірної геополітичної форми суспільства відбувається через них. Саме тому надзвичайно актуальним є питання *розуміння процесів розвитку засад громадянського суспільства у взаємозв'язку із процесами інформатизації і, як наслідок, розвитком суспільства інформаційного*. Безумовно, глобальні інтеграційні

процеси в економіці, культурі, політиці просувають ідею формування інформаційного суспільства у світовому масштабі або регіональному (наприклад, ЄС), але поки що ці питання аналогічні до громадянського, найбільш актуальні і помітні на рівні окремих держав.

Зміни у взаємодії людини і суспільства із інформацією не могли відбутися без створення нових форм перетворення інформації за допомогою засобів і методів (алгоритмів роботи) обчислювальної техніки, яка зробила можливою просту її фіксацію на матеріальних носіях у цифровому вигляді, що, в свою чергу, сприяло сприйняттю інформації через розвиток кібернетики.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» «зміст вищої освіти – обумовлений цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва» [4; 6].

Громадянська освіта і виховання покликані формувати в особистості когнітивні та поведінкові норми, що включають у себе вміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні висновки, брати участь у громадському житті, здатність орієнтуватися і адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізуватися тощо.

Зростання ролі інформації супроводжувалося появою різноманітних інформаційних технологій. На сучасному етапі у міжнародній практиці широко використовується визначення, прийняте ЮНЕСКО, відповідно до якого інформаційна технологія – це комплекс взаємопов'язаних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективно організації праці людей, зайнятих обробкою та зберіганням інформації, обчислювальну техніку, методи організації взаємодії з людьми та виробничим обладнанням, їх практичне застосування, а також пов'язані з цим обробленням соціальні, економічні та культурні проблеми [1].

Застосування інформаційних технологій дає можливість представити в формалізованому вигляді концентрованих виражень наукових знань та практичного досвіду організації і реалізації процесів. Це пояснюється рядом їх властивостей:

- активізацією й ефективним використанням інформаційних ресурсів суспільства;
 - реалізацією найбільш важливих, інтелектуальних функцій процесів;
 - оптимізацією та автоматизацією інформаційних процесів у період становлення інформаційного суспільства;
 - забезпеченням інформаційної взаємодії людей, що сприяє поширенню масової інформації;
 - ключовою роллю в процесах отримання, накопичення та розповсюдження нових знань. У межах цієї властивості можливе:
-

інформаційне моделювання, яке дозволяє проводити «обчислювальний експеримент» в умовах невизначеності; реалізація методів штучного інтелекту – дозволяє знаходити рішення недостатньо формалізованих завдань, з неповною інформацією та нечіткими вихідними даними; застосування методів когнітивної графіки – сукупності методів і прийомів образного представлення умов завдань, які відразу дають можливість побачити вирішення або отримати підказку для його знаходження.

Мета інформатизації суспільства – створення гібридного інтегрального інтелекту всієї цивілізації, здатного передбачати й керувати розвитком людства. Освітня система в такому суспільстві повинна бути системою випередження. Перехід від консервативної освітньої системи до випередження повинен базуватися на випереджальному формуванні інформаційного простору освіти і широкому використанні інформаційних технологій.

Входження у єдиний світовий інформаційний простір ставить серйозні проблеми перед вітчизняною освітою. Починаючи з 80-х років, сума знань у суспільстві зростає удвічі кожні 2 роки. Змінюється і структура знань: частка традиційних знань зменшується з 70 до 40 %, прагматичних – з 15 до 10 %, але зростає частка нових знань – з 5 до 15 % і знань, спрямованих на розвиток творчих здібностей особистості – з 3 до 25 %. Сучасна освіта підтримує перспективу, що освіта повинна стати в інформаційному суспільстві випереджаючим фактором.

Такий розвиток інформаційного простору вимагає забезпечення як психологічної, так і професійної підготовленості всіх учасників освітнього процесу. В умовах радикального ускладнення життя суспільства, його технічної та соціальної інфраструктури вирішальним виявляється зміна ставлення людей до інформації, яка стає найважливішим стратегічним ресурсом суспільства. Успішність переходу до інформаційного суспільства істотно залежить від готовності системи освіти в найкоротші терміни здійснити реформи, необхідні для її пристосування до потреб інформаційного суспільства.

В процесі інформатизації освіти необхідно виділити наступні аспекти: методологічний, економічний, технічний, технологічний, методичний. Впровадження сучасних інформаційних технологій доцільно в тому випадку, якщо це дозволяє створити додаткові можливості в таких напрямках [6]: доступ до великого обсягу навчальної інформації; образна наочна форма подання матеріалу, що вивчається; підтримка активних методів навчання; можливість вкладеного модульного подання інформації.

В інформаційному суспільстві освіта стає одним з найважливіших чинників, що забезпечують економічне зростання, соціальну стабільність, розвиток інститутів громадянського суспільства. У сучасному глобальному світі держава може залишатися конкурентоспроможним тільки в тому випадку, якщо йому вдається забезпечити високий рівень освіченості населення і підтримувати розвинену наукову інфраструктуру.

Громадянська освіта має ряд характерних особливостей, які

заслужують особливої уваги. Насамперед, необхідно відзначити, що це галузь в тому відношенні, що інформаційні технології потрібно не тільки викладати, але і використовувати для зміни самого процесу навчання. Для цього необхідно завершити базову інформатизацію освіти, реалізувати програму створення та розвитку освітнього контенту і забезпечити методичну підготовку викладачів до використання інформаційно-комп'ютерних технологій в навчальному процесі. Провідна роль у цих процесах має належати державі та освітньому середовищу.

Іншою особливістю інформаційних технологій є вражаюча швидкість змін – застосовувані технології змінюються настільки швидко, що фахівці в цій області повинні істотно оновлювати свої знання як мінімум раз на 5–6 років. Тому вітчизняній освіті у галузі інформаційних технологій необхідно встановити міцний зв'язок з ринком праці і забезпечити гнучкість в реагуванні системи освіти на його запити, а також розвивати систему додаткової освіти і перепідготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бяхов О. В. Роль ИТ-образования в развитии информационного общества [Электронный ресурс] / Бяхов О. В. – Режим доступа : http://www.it-education.ru/2005/reports/1_Vyahov.htm. – 09.04.2013. – 11:03.
2. Вар'янюк О. Б. Громадянська освіта: європейський підхід / О. Б. Вар'янюк // Педагогічні технології. – Постметодика. – 2001. – № 2(34). – С. 16–17.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Інноваційний розвиток нації і становлення засад інформаційного і громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Бачило І. Л., Соснін О. В. – Режим доступу : <http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2011-4/1.pdf>.-09.04.2013. – 10:45.
6. Інформаційні технології в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://technologies.su/informacionnye_tehnologii_v_obrazovanii. – 09.04.2013. – 10:51.
7. Информационное право. Актуальные проблемы теории и практики : коллективная монография / под общей ред. д.ю.н., проф. И. Л. Бачило. – М. : ЮРАЙТ, 2009. – 530 с.
8. Педагогічні технології: наука – практиці : навч.-метод. підруч. / за ред. С. О. Сисоевої. – К. : ВІПОЛ, 2002. – Вип. 1. – 281 с.
9. Цимбалюк В. С. Інформаційне право – право інформаційного суспільства / В. С. Цимбалюк. – К. : Вісник НТУУ «КПІ», Політологія. Соціологія. Право, 2010. – Випуск 3(7). – 388 с.